

Het bureau van de Deputaten is gevestigd in het Dienstencentrum van de Gereformeerde Kerken in Leusden, waar ook het archief aanwezig is en tevens een belangrijke boekenverzameling op het gebied van de Judaica. Hier wordt ook de administratie gevoerd van de interkerkelijke brochureserie 'Verkenning en Bezinning', een reeks geschriften over de verhouding van de Kerk en het Joodse volk (een uitgave van Kok, Kampen).

Het *Verslag van de eerste conferentie van commissies voor de zending onder de Joden*, gehouden te Amsterdam in 1932, geeft een goede indruk van het werk en de opvattingen in Gereformeerde kring t.a.v. Israël. J. P. Tazelaar had in 1911 (Kampen) zijn mening hier al over ten beste gegeven in: '*Gij blijft Mij onvergetelijk*', een woord in het belang van den arbeid der Zending onder de Joden. Over de heroriëntatie na de Tweede Wereldoorlog in de Gereformeerde kerken met het oog op Israël het hierboven genoemde boekje van J. Dijk.

Enkele slotopmerkingen

Beknopt is hierboven geschetst hoe de bewuste zendingsactie onder Israël is ontstaan en hoe zich deze geschiedenis van 'ontmoeting van Christenen en Joden' heeft ontwikkeld. Wij bleven bij het uiterlijke staan (wie waren de zendelingen, welke publicaties zijn er enz.); helaas moest worden geconstateerd dat voor verder onderzoek de archieven of weg of in het ongereede zijn (een uitzondering vormen die van de Gereformeerde kerken); verder dat goede biografiën van mensen die op dit terrein werkzaam waren ontbreken (Schwartz, maar speciaal ook van Da Costa) en wij het in het algemeen nog moeten doen met de hierboven vermelde Gedenkboeken, een zeer subjectieve bron. Een kritische aanzet gaf H. Wielenga.

Niet alleen aan Joodse zijde waren er bezwaren tegenover de zendingsactie, maar ook onder de Christenen lagen hier verschillen van mening. Hoe liggen hier de samenhangen met de verschillende theologische richtingen in het negentiende eeuwse Nederland? Onderzoek in theologische tijdschriften zal hier nog veel kunnen ophelderen, trouwens ook het onderzoek in andere bladen! De houding van de Nederlandse regering verdient de aandacht. Enz. Belangrijk ook is de vraag, welk klimaat de 'bekeerlingen' in de kerken aantreffen. Men denke bijvoorbeeld aan de opmerkingen van H. F. Kohlbrugge in de richting van Da Costa ('die smous') of de regelrecht antisemitische uitlatingen van de kerkgangers van ds. Van Ronkel tegenover hun voorganger. Hoe hebben zij hun eigen